

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Δύο Θεσμοί Διαμορφωτές του Ευρωπαϊκού Πολιτισμού

Εγχειρίδιο Μελέτης

Γ. ΓΚΟΤΣΗΣ
Α. ΣΥΡΙΑΤΟΥ

ΔΥΟ ΘΕΣΜΟΙ ΔΙΑΜΟΡΦΩΤΕΣ
ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Εγχειρίδιο Μελέτης

Copyright © 2001
Για την Ελλάδα και όλο τον κόσμο
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
Οδός Παπαφλέσσα & Υψηλάντη, 26222 Πάτρα
Τηλ.: (061) 314094, 314206, Φαξ: (061) 317244

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΤΟΥ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ
του Εγχειριδίου Μελέτης

Συντονιστής Επιστημονικού Έργου
Πασχάλης Κιτρομηλίδης

Ακαδημαϊκός Υπεύθυνος για την επιστημονική επιμέλεια του Εγχειριδίου Μελέτης
Τάκης Σ. Παππάς

Συγγραφή	Κριτική Ανάγνωση
Αθηνά Συριάτου	Δημήτρης Δημητράκος
Γεώργιος Γκότσης	

Επιμέλεια στη Μέθοδο της Εκπαίδευσης από Απόσταση
Ιορδάνης Παπαδόπουλος

Επιστημονική Επιμέλεια Παράλληλων Κειμένων Μέρους Α
Αθηνά Συριάτου

Γλωσσική Επιμέλεια
Μαρία Κουτσοπούλου-Κόκκα
Χρυσούλα Σοϊλέ (Παράλληλα Κείμενα Μέρους Α)

Επιμέλεια δοκιμίων
Ευαγγελία Αντωνάκη
Παναγιώτα Διδάχου

Καλλιτεχνική Επιμέλεια
Κ. Πλέτσας - Ζ. Κάρδαρη Ο.Ε.

Ηλεκτρονική Σελιδοποίηση
Κ. Πλέτσας - Ζ. Κάρδαρη Ο.Ε.

Συντονισμός ανάπτυξης εκπαιδευτικού υλικού
και γενική επιμέλεια των εκδόσεων

ΟΜΑΔΑ ΕΚΤΕΛΕΣΗΣ ΕΡΓΟΥ ΕΑΠ/1997-2001

ISBN: 960-538-404-3

*Σύμφωνα με τον Ν. 2121/1993
απαγορεύεται η συνολική ή αποσπασματική
αναδημοσίευση του βιβλίου αυτού ή η αναπαραγωγή του
με οποιοδήποτε μέσο, χωρίς την άδεια του εκδότη.*

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

Σπουδές στον Ευρωπαϊκό Πολιτισμό

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Δύο Θεσμοί Διαμορφωτές του Ευρωπαϊκού Πολιτισμού

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ

ΠΑΤΡΑ 2001

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή στη Θεματική Ενότητα	17
--------------------------------------	-----------

Τ.Σ. Παππάς

Μ Ε Ρ Ο Σ Α

ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΑΠΟ ΤΟΝ 6ο ΩΣ ΤΟΝ 20ό ΑΙΩΝΑ

Α. Συριάτου

Πρόλογος Μέρους Α.....	21
------------------------	----

Κ Ε Φ Α Λ Λ Α Ι Ο 1

Τα θεμέλια της εκπαίδευσης στην Ευρώπη (500-1400 μ.Χ.)	25
---	-----------

Σκοπός.....	25
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	25
Έννοιες-Κλειδιά.....	25
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	26

Ενότητα 1.1

Από τη μοναστηριακή εκπαίδευση στην πρώτη κρατική εκπαιδευτική πολιτική	27
---	-----------

1.1.1 Η εκπαίδευση στον Μεσαίωνα (6ος-9ος αιώνας)	28
1.1.2 Μοναστήρια και σχολεία	30
1.1.3 Η εκπαιδευτική πολιτική του Καρλομάγνου.....	34

Ενότητα 1.2

Η εκπαίδευση στο Βυζάντιο	39
--	-----------

1.2.1 Τα θεμέλια της παιδείας στο Βυζάντιο	39
1.2.2 Η ακμή της παιδείας στο Βυζάντιο	41
1.2.3 Η βυζαντινή παιδεία στα χρόνια της παρακμής.....	43

Ενότητα 1.3

Πόλεις, σχολεία και πανεπιστήμια	45
1.3.1 Η εκπαίδευση στις ανερχόμενες μεσαιωνικές πόλεις.....	45
1.3.2 Η ανάπτυξη των πανεπιστημίων.....	48
1.3.3 Η οργάνωση των πρώτων πανεπιστημίων	51
1.3.4 Προνόμια των πανεπιστημίων στη μεσαιωνική κοινωνία.....	52
1.3.5 Πανεπιστήμια, ο πνευματικός καταλύτης της μεσαιωνικής Δύσης.....	54
1.3.6 Η ζωή στα πανεπιστήμια κατά τον ύστερο Μεσαίωνα.....	55
Σύνοψη	58
Παράρτημα	59
Βιβλιογραφία.....	62
Οδηγός για Περαιτέρω Μελέτη.....	64

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η αναβίωση των κλασικών γραμμάτων (1400-1600 μ.Χ.) 67

Σκοπός.....	67
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	67
Έννοιες-Κλειδιά	67
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	68

Ενότητα 2.1

Αναγέννηση και ουμανισμός	69
2.1.1 Το ιστορικό πλαίσιο στην εποχή της ανόδου του ουμανισμού	69
2.1.2 Μεγάλοι εκπρόσωποι του ουμανισμού.....	73
2.1.3 Η αναγέννηση των ελληνικών σπουδών	75
2.1.4 Εκπαιδευτική θεωρία και σχολεία στην εποχή του ουμανισμού.....	76

Ενότητα 2.2

Γλώσσα και τυπογραφία στην ώριμη Αναγέννηση. Μοχλοί εξέλιξης	80
2.2.1 Η καθομιλουμένη, τα λατινικά και η τυπογραφία	80
2.2.2 Ο Έρασμος	82

Ενότητα 2.3

Μεταρρύθμιση και παιδεία	85
---------------------------------------	-----------

2.3.1 Η ανάγκη για μεταρρύθμιση.....	85
2.3.2 Μεταρρύθμιση στη θρησκεία, μεταρρύθμιση στην παιδεία.....	87
2.3.3 Η απάντηση των καθολικών στην εκπαίδευση	89

Ενότητα 2.4

Τα πανεπιστήμια	91
Σύνοψη.....	93
Παράρτημα	94
Βιβλιογραφία	97
Οδηγός για Περαιτέρω Μελέτη.....	98

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η παιδεία του Ρεαλισμού και η παιδεία του Ορθού Λόγου (1600-1800 μ.Χ.) 99

Σκοπός	99
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	99
Έννοιες-Κλειδιά	99
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	100

Ενότητα 3.1

Η συγκεντρωτική εξουσία και η ανάδειξη της πρακτικής γνώσης.....	101
3.1.1 Νέες ιδέες στον αιώνα της απολυταρχίας	102
3.1.2 Ρεαλισμός	103
3.1.3 Οι Ρεαλιστές παιδαγωγοί	105
3.1.4 Ο Ευσεβισμός	107
3.1.5 Ο Τζον Λοκ	110

Ενότητα 3.2

Ο Διαφωτισμός και οι νέες ιδέες για την εκπαίδευση.....	113
3.2.1 Οι Διαφωτιστές.....	113
3.2.2 Η συμβολή του Ρουσσώ.....	115
3.2.3 Το αίτημα της καθολικής παιδείας.....	117
3.2.4 Οι Φιλανθρωπιστές	119

Ενότητα 3.3

Τα πανεπιστήμια	121
Σύνοψη.....	124
Παράρτημα	125
Βιβλιογραφία.....	127
Οδηγός για Περαιτέρω Μελέτη.....	128

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η κληρονομιά της Γαλλικής Επανάστασης και η αρχή των εθνικών εκπαιδευτικών συστημάτων 131

Σκοπός.....	131
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	131
Έννοιες-Κλειδιά	131
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	132

Ενότητα 4.1

Μεγάλοι θεωρητικοί της εκπαίδευσης του 19ου αιώνα	133
4.1.1 Μάθηση μέσα από την παρατήρηση	133
4.1.2 Μάθηση με βάση τα ενδιαφέροντα των μαθητών.....	135

Ενότητα 4.2

Η αρχή των εκπαιδευτικών συστημάτων.	
Τα συγκεντρωτικά εκπαιδευτικά συστήματα.....	137
4.2.1 Η Γαλλία.....	137
4.2.2 Η Ιταλία	142

Ενότητα 4.3

Τα μη συγκεντρωτικά εκπαιδευτικά συστήματα	146
4.3.1 Η Πρωσία και η Γερμανία	146
4.3.2 Η Βρετανία.....	150

Ενότητα 4.4

Ανατολική Ευρώπη: η εκπαίδευση στη Ρωσία.....	155
--	------------

	Ενότητα 4.5
Τα πανεπιστήμια	158
Σύνοψη.....	162
Παράρτημα	163
Βιβλιογραφία.....	165
Οδηγός για Περαιτέρω Μελέτη.....	166

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Μαζική παιδεία και ισότητα ευκαιριών.

Η παιδεία στον 20ό αιώνα 167

Σκοπός.....	167
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	167
Έννοιες-Κλειδιά	167
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	168

Ενότητα 5.1

Σημαντικές προσωπικότητες της εκπαίδευσης στον 20ό αιώνα.....	169
--	------------

Ενότητα 5.2

Βρετανία.....	173
5.2.1 Η Βρετανία πριν από το 1945	173
5.2.2 Η Βρετανία μετά το 1945	174

Ενότητα 5.3

Γαλλία	176
5.3.1 Η Γαλλία πριν από το 1945	176
5.3.2 Η Γαλλία μετά το 1945.....	177

Ενότητα 5.4

Γερμανία	179
5.4.1 Η Γερμανία πριν από το 1945.....	179
5.4.2 Η Γερμανία μετά το 1945	180

Ενότητα 5.5

Ιταλία.....	183
--------------------	------------

	Ενότητα 5.6
Ρωσία – Σοβιετική Ένωση – Ρωσία.....	186
5.6.1 Η τσαρική Ρωσία και η επανάσταση.....	186
5.6.2 Η Ρωσία από τον Στάλιν μέχρι τον Γκορμπατσόφ.....	187

	Ενότητα 5.7
Τα πανεπιστήμια	190
Σύνοψη.....	195
Επίλογος.....	196
Παράρτημα	197
Βιβλιογραφία.....	199
Οδηγός για Περαιτέρω Μελέτη.....	200

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Η ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΜΑΘΗΣΗΣ.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

(ΚΕΦΑΛΑΙΑ 6, 7, 8)

Edward J. Power

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Μετάφραση: Π. Μαρκέτου

Η εκπαίδευση στον Μεσαίωνα: πολιτισμική αφομοίωση και ακαδημαϊκή τάξη 203

Μια εποχή πολιτισμικής αφομοίωσης	204
Η οργάνωση της γνώσης	212
Τα μεσαιωνικά σχολεία	221
Το μεσαιωνικό πανεπιστήμιο	228
Ο χαρακτήρας της μεσαιωνικής εκπαίδευσης	235
Σημειώσεις	237

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Μετάφραση: Π. Μαρκέτου

Η μεγάλη αναγέννηση και η αναθεώρηση της εκπαίδευσης 241

Η γένεση ενός ουμανιστικού σχεδίου για την εκπαίδευση.....	241
Η εκπαίδευση του χαρακτήρα.....	243
Η αναβίωση των αρχαιοελληνικών σπουδών	251
Ουμανιστικά σχολεία και εκπαιδευτική θεωρία	253
Το σχολείο του Βιτορίνο	255
Η ουμανιστική θεωρία της εκπαίδευσης	257
Ο Έρασμος ανακεφαλαιώνει τις ουμανιστικές εκπαιδευτικές προτεραιότητες	264
Σημειώσεις	270

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

Μετάφραση: Δ. Λαμπροπούλου

Η εξέλιξη της εκπαίδευσης στην Ευρώπη των νεότερων χρόνων 273

Θρησκευτική και εκπαιδευτική μεταρρύθμιση	274
Η επίδραση του ρεαλισμού στην εκπαίδευση.....	283
Ο νατουραλισμός και ο εθνικισμός του 18ου αιώνα	291
Η επιστήμη της εκπαίδευσης	296
Η εθνικιστική εκπαίδευση στον 19ο αιώνα.....	298
Η ευρωπαϊκή εκπαίδευση στον 20ό αιώνα	304
Σημειώσεις	315
Βιβλιογραφία.....	318

ΜΕΡΟΣ Β

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΜΟΝΑΧΙΣΜΟΣ. Η ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΜΕΣΑ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ: ΕΝΟΤΗΤΑ, ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΕΙΣ, ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Γ. Γκότσης

Πρόλογος Μέρους Β	325
-------------------------	-----

Σκοπός Μέρους Β.....	326
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα Μέρους Β.....	326
Έννοιες-Κλειδιά Μέρους Β.....	326
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις Μέρους Β.....	327

Ενότητα 1

Από την ενότητα των πρώτων αιώνων στη διάσπαση των Μέσων Χρόνων: η διάκριση μεταξύ Ρωμαιοκαθολικής και Ορθόδοξης Εκκλησίας.....	329
Εισαγωγή.....	329
1.1 Οι βιβλικές απαρχές: η πρωτοχριστιανική κοινότητα.....	329
1.2 Η Εκκλησία των πρώτων αιώνων και η διάκριση μεταξύ ελληνικής και λατινικής πατερικής γραμματείας.....	330
1.3 Η μεσαιωνική Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία.....	331
1.4 Η Ορθόδοξη Ανατολική Εκκλησία στους βυζαντινούς χρόνους.....	332

Ενότητα 2

Από την εποχή της θρησκευτικής Μεταρρύθμισης στον αιώνα της απολυταρχίας στην Ευρώπη: ο ενδοκοσμικός προσανατολισμός της Εκκλησίας.....	334
Εισαγωγή.....	334
2.1 Η προτεσταντική Μεταρρύθμιση στην Ευρώπη του 16ου και 17ου αιώνα.....	334
2.1.1 Η εκκλησιολογία της Μεταρρύθμισης.....	334
2.1.2 Η σχέση μεταξύ κοσμικής και πνευματικής εξουσίας.....	335
2.2 Η καθολική Μεταρρύθμιση στην Ευρώπη του 16ου και 17ου αιώνα.....	336
2.2.1 Η αντίληψη της Αντιμεταρρύθμισης για την Εκκλησία.....	336
2.2.2 Η αναδιοργάνωση του μοναχισμού.....	336
2.2.3 Η εκκλησιαστική πολιτική και η σχέση της με την κοινωνία.....	337
2.3 Η διαμόρφωση ελεύθερων εκκλησιών και σχισματικών ομάδων.....	339
2.3.1 Ορισμοί – Εννοιολογικές διασαφήσεις.....	339
2.3.2 Οι ελεύθερες συνάξεις πιστών: ο γονγκρεσιοναλισμός.....	340
2.3.3 Οι αυτόνομες καλβινιστικές ομάδες: πουριτανισμός και πρεσβυτεριανισμός.....	341
2.3.4 Οι εκκλησίες των βαπτιστών και οι ριζοσπαστικές τάσεις (κουάκεροι και ranters).....	342

Ενότητα 3

Η εποχή της εκκοσμίκευσης και της θρησκευτικής αμφισβήτησης: κρίση και εκκοσμιολογία των χριστιανικών εκκλησιών.....	345
Εισαγωγή.....	345
3.1 Η εποχή του Διαφωτισμού: η Εκκλησία στον αιώνα του Λόγου και της προόδου	345
3.2 Η θέση των χριστιανικών εκκλησιών στις εκκοσμιευμένες ευρωπαϊκές κοινωνίες.....	347
3.2.1 Η καθολική εκκλησιολογία μετά τον 17ο αιώνα	347
3.2.2 Οι εκκλησίες της προτεσταντικής Μεταρρύθμισης: θεολογία και οργάνωση	348
3.2.3 Οι εξελίξεις στην αγγλικανική Εκκλησία κατά τον 19ο αιώνα.....	350
3.2.4 Η αγγλικανική θεολογία: τάσεις και απόψεις.....	352
3.3 Η διάκριση μεταξύ Εκκλησίας και κράτους στην ευρωπαϊκή νεωτερικότητα.....	354

Ενότητα 4

Η θέση της Εκκλησίας στον σύγχρονο κόσμο: οικουμενικότητα και παγκοσμιοποίηση.....	356
Εισαγωγή.....	356
4.1 Η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία και τα σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα	356
4.2 Οι προτεσταντικές εκκλησίες στις δημοκρατικές-πλουραλιστικές κοινωνίες.....	357
4.3 Η Ορθόδοξη Εκκλησία στον σύγχρονο κόσμο	359
Σύνοψη	362
Παράρτημα	364
Βιβλιογραφία Μέρους Β.....	370
Οδηγός για Περαιτέρω Μελέτη Μέρους Β.....	373